

Dolend in een zwartgallig universum

De Poolse regisseur Gregorz Jarzyna geeft 'Phaedra' bij Toneelgroep Amsterdam een loodzware regie mee. Zelden was de dood zo bevrijdend, ook voor de toeschouwer.

THEATER PHAEDRA

★★★★★

AMSTERDAM Hoe noodlottig kan het noodlot zijn? Dat is de vraag die zich meteen aan het begin van de voorstelling *Phaedra* van Toneelgroep Amsterdam opdringt. Actrice Chris Nietvelt, die de noodlottige Phaedra speelt, stopt haar getroebleerde hoofd vrijwel onmiddellijk na aanvang onder de kraan, waardoor haar haren slieren worden en haar make-up doorloopt. Dan zijgt zij naast de wasbak neer, hetgeen het dramatisch effect versterkt en ze vervolgt haar tekst vol smartelijke smart. Dat zal de ruim twee uur die de voorstelling duurt, zo blijven: het is een zuchten en steunen dat het een aard heeft. Hier is geen sprake meer van gewoon noodlot, maar van een existentieel lijden.

De Poolse gastregisseur Gregorz Jarzyna zal zeggen: maar Racine's stuk is nu eenmaal één groot drama over gefnuikte, verboden liefdes en knellende familiebanden, daar is geen ontsnapping aan mogelijk. Dat laat hij in zijn loodzware regie dan ook zien en, dat moet je hem nageven, hij doet dat ijzingwekkend consequent. In een gevangenisachtig toneelbeeld, met onheilszwangere muziek (soms met ijzingwekkend geschreeuw) en in sombere belichting stevenen Racine's personages onafwendbaar af op hun noodlottig einde. Zelden is de dood zo bevrijdend geweest, ook voor de toeschouwer overigens.

Leugen

Hoe lelijk ook, dat decor werkt wel: schuivende panelen die deels een doolhof vormen, deels een kerker en ten slotte een grafkelder. Daarin moet Phaedra haar lot ondergaan: zij is wanhopig verliefd op haar stiefzoon Hippolytos (Elco Smits) en voelt zich eindelijk vrij om daaraan uiting te geven, als bekend wordt dat haar man koning Theseus (Hans Kesting) gesneuveld is. Als later evenwel blijkt dat Theseus nog leeft en aan de poort van het paleis staat, kiest Phaedra voor de leugen: zij laat de vader geloven dat zijn zoon zijn stiefmoeder heeft verleid in plaats van andersom, waarna de huiselijke ellende zich in volle vaart ontrolt.

Hans Kesting als Theseus en Chris Nietvelt als Phaedra in de gelijknamige voorstelling door Toneelgroep Amsterdam.

Foto Jan Versweyveld

De mens heeft zijn eigen lot niet in de hand en wordt gestuurd door hogere machten - goden, lust, domheid, onmacht. Daarover gaat *Phaedra*, een klassieke tragedie in vijf bedrijven. Jarzyna hecht er kennelijk geen waarde aan dat dit drama enigszins een opbouw nodig heeft. Hij duwt van meet af aan en met overgave zijn spelers richting afgrond, en neemt voor lief dat hij hun tekstbehandeling niet kan verstaan. Dat levert soms tamelijk pijnlijk teksttheater op, temeer daar Phaedra voor negentig procent uit tekst bestaat en voor slechts tien procent uit handeling.

Elco Smits probeert zijn zinnen nog emotie en energie mee te geven, maar ze klinken allemaal op één dreun. Hans Kesting verliest zich soms in heftigheid en Kitty Courbois speelt de voedster die in het verkeerde stuk terecht lijkt gekomen; haar tekst bestaat uit een ballet van verkeerd geplaatste klemtonen. Normaal gesproken uitstekende toneelspelers, maar hier verdwaald in een zwartgallig universum. In de confrontatie tussen vader en zoon smijt Kesting de fragiele Smits niet één, niet twee, maar wel drie keer tegen de vlakte, waarbij de acteur ook nog eens

zijn zendmicrofoon verliest.

Voor liefhebbers van het grensverleggende performance-acteren van Chris Nietvelt (waaronder ondergetekende) is *Phaedra* intussen een aanrader. Niet gehinderd door een regisseur die haar de maat neemt of betuigt, laat zij getooid met opzichtige pruiken een staalkaart aan excentrieke emoties zien. Ze citeert naar harte-lust uit haar beste rollen: Blanche (*De tramlijn die Verlangen heet*), Cleopatra (*Romeinse Tragedies*), Lulu.

Het is fascinerend te zien waartoe ze allemaal in staat is: het smachtend tonen van onderdrukte seksualiteit, de

waaninzscène als haar faux pas dreigt uit te komen, de kreunend gespeelde woedeaanval en de bijna toonloze sterfscène. Maar met dit fenomenale acteren zweeft ze intussen weg uit deze voorstelling, waarvan je ten slotte blij bent dat hij afgelopen is.

Tegen zo veel overdadig getoond noodlot is bijna niemand bestand. Licht uit. Deur dicht. Wegwezen.

Hein Janssen

Phaedra door Toneelgroep Amsterdam. Stadsschouwburg Amsterdam, 7/11, daar t/m 13 november. Tournee. toneelgroepamsterdam.nl